

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2011
YEARBOOK

ГОДИНА 2

VOLUME II

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF PHILOLOGY**

За издавачот:

Проф д-р Виолета Димова

Издавачки совет

Проф. д-р Саша Митрев
Проф. д-р Блажо Боев
Проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
Проф. д-р Виолета Димова
Доц. д-р Јованка Денкова
Доц. д-р Махмут Челик
Доц. д-р Ранко Младеноски
М-р Ристо Костуранов

Редакциски одбор

Проф. д-р Виолета Димова
Доц. д-р Толе Белчев
Доц. д-р Билјана Ивановска
Доц. д-р Јованка Денкова
Доц. д-р Душко Алексовски
Доц. д-р Марија Леонтиќ
Доц. д-р Нина Даскаловска
М-р Весна Коцева

Главен уредник

Доц. д-р Ранко Младеноски

Одговорен уредник

Доц. д-р Толе Белчев

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
Доц. д-р Марија Кукубајска
(англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров
Благој Михов

Печати

Печатница „Европа 92“ - Кочани
Тираж - 300 примероци

Редакција и администрација
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бб
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Editorial board

Prof. Saša Mitrev, Ph.D.
Prof. Blazo Boev, Ph.D.
Prof. Liljana Koleva-Gudeva, Ph.D.
Prof. Violeta Dimova, Ph.D.
Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph.D.
Ass. Prof. Mahmut Chelik, Ph.D.
Ass. Prof. Ranko Mladenoski, Ph.D.
Risto Kosturanov, M.Sc.

Editorial staff

Prof. Violeta Dimova, Ph.D.
Ass. Prof. Tole Belcev, Ph.D.
Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph.D.
Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph.D.
Ass. Prof. Dusko Aleksovski, Ph.D.
Ass. Prof. Marija Leontic, Ph.D.
Ass. Prof. Nina Daskalovska, Ph.D.
Vesna Koceva, M.A.

Managing editor

Ass. Prof. Ranko Mladenoski, Ph.D.

Editor in chief

Ass. Prof. Tole Belcev, Ph.D.

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)
Ass. Prof. Marija Kukubajska, Ph.D.
(English)

Technical editor

Slave Dimitrov
Blagoj Mihov

Printing

„Evropa 92“ - Kocani
Printing No 300

Address of the editorial office

Goce Delcev University – Štip
Faculty of philology
Krste Misirkov b.b.,
PO box 201, 2000 Štip,
R. of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENT

- д-р Виолета Димова, д-р Јованка Денкова**
КОМУНИКАЦИЈАТА УЧЕНИК - ЛИТЕРАТУРНО ДЕЛО -
НАСТАВНИК, ОСНОВА НА СОВРЕМЕНИТЕ ПРИСТАПИ
ВО НАСТАВАТА ПО ЛИТЕРАТУРА
Violeta Dimova, Ph.D., Jovanka Denkova, Ph.D.
THE COMMUNICATION: STUDENT LITERARY WORK
TEACHER, A BASIS FOR THE MODERN APPROACHES IN
THE TEACHING OF LITERATURE9
- д-р Петер Рау**
ПОВРЗАНОСТ СО ИСТОРИЈАТА. МЕТОДОЛОГИЈА И
СИСТЕМАТИКА НА ИМЕНУВАЊЕТО ВО ДЕЛАТА НА
ТОМАС МАН
Peter Rau, Ph.D.
THE LINKS WITH THE HISTORY. METHODOLOGY AND
SYSTEMATICS OF THE NAMING IN THE WORKS OF
THOMAS MANN17
- д-р Ранко Младеноски**
АЛЕКСАНДАР III МАКЕДОНСКИ ВО ПРОЕКТОТ
„ВЕДА СЛОВЕНА“ НА ВЕРКОВИЌ И ГОЛОГАНОВ
Ranko Mladenoski, Ph.D.
ALEXANDER III OF MACEDON IN THE PROJECT
„VEDA SLOVENA“ BY VERKOVIK AND GOLOGANOV27
- д-р Махмут Челик, д-р Јованка Денкова**
ДЕЦАТА НА ТУРСКАТА ЗАЕДНИЦА И ТУРСКОТО
НАРОДНО ТВОРЕШТВО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
Mahmut Chelik, Ph.D., Jovanka Denkova, Ph.D.
THE CHILDREN OF THE TURKISH COMMUNITY AND
TURKISH FOLK ART IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA.....37
- м-р Ева Велинова**
ЛЕГЕНДАТА ЗА РОЛАНД ВО ФРАНЦУСКО-ИТАЛИЈАНСКИ
КОНТЕКСТ: ОД СРЕДНОВЕКОВНА ВИТЕШКА ЕПИКА ДО
РЕНЕСАНСНА ИРОНИЈА
Eva Velinova, M.A.
THE LEGEND OF ROLAND IN FRENCH-ITALIAN
CONTEXT: FROM MEDIEVAL KNIGHTLY EPIC TO
RENAISSANCE IRONY43

д-р Јованка Денкова, д-р Виолета Димова ГОВОРТ НА ОМРАЗТА И НЕТОЛЕРАНЦИЈАТА ВО МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРА ЗА ДЕЦА И МЛАДИ Jovanka Denkova, Ph.D., Violeta Dimova, Ph.D. THE SPEECH OF HATE AND INTOLERANCE IN MACEDONIAN LITERATURE FOR CHILDREN AND YOUTH	51
м-р Дијана Никодиновска ВРЕДНОСНАТА ОСКА ДОБРО/ЛОШО ВО ИТАЛИЈАНСКИТЕ И ВО МАКЕДОНСКИТЕ ПОСЛОВИЦИ Dijana Nikodinovska, M.A. THE AXIOLOGICAL AXIS GOOD/BAD IN ITALIAN AND MACEDONIAN PROVERBS	61
д-р Јованка Денкова, д-р Махмут Челик ЗЛОБНАТА ЖЕНА ВО МАКЕДОНСКИТЕ НАРОДНИ СЕМЕЈНИ ПЕСНИ И ВО МАКЕДОНСКАТА НАРОДНА БАЛАДА Jovanka Denkova, Ph.D., Mahmut Chelik, Ph.D. EVIL WOMAN IN MACEDONIAN FAMILY FOLK SONGS AND MACEDONIAN FOLK BALLADS	73
Драган Донеv КРИТИЧКА АНАЛИЗА НА МЕТАФОРАТА ВО ПОЛИТИЧКИОТ ДИСКУРС Dragan Donev CRITICAL METAPHOR ANALYSIS IN POLITICAL DISCOURSE	83
д-р Толе Белчев, д-р Билјана Ивановска, Јакуп Лимани ОПИС ЗА НАСЕЛЕНОТО МЕСТО МЕРОВО, ЕТИМОЛОШКО И ЈАЗИЧНО ОБЈАСНУВАЊЕ ЗА ОЈКОНИМОТ Tole Belcev, Ph.D., Biljana Ivanovska, Ph.D., Jakup Limani DESCRIPTION OF THE NAME OF THE PLACE MEROVO, ETHYMOLOGICAL AND LINGUISTIC EXPLANATION OF THE OIKONIM	91
д-р Емилија Бојковска ЗБОРОВНАТА ГРУПА ДЕТЕРМИНАТОРИ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК Emilija Vojkovska, Ph.D. THE WORD CLASS DETERMINERS IN THE MACEDONIAN AND IN THE GERMAN LANGUAGE	99
д-р Билјана Ивановска АНГЛИЦИЗМИТЕ ВО НАСТАВАТА ПО ГЕРМАНСКИ ЈАЗИК КАКО СТРАНСКИ ЈАЗИК Biljana Ivanovska, Ph.D. ANGLICISMS IN TEACHING GERMAN LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE	109

д-р Марија Леонтиќ СТАТУСОТ НА ЛЕКЕМИТЕ СО ТУРСКИ СУФИКСИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ДЕНЕС Marija Leontic, Ph.D. THE STATUS OF THE LEXEMES IN TODAY'S MACEDONIAN LANGUAGE	115
д-р Билјана Ивановска, д-р Нина Даскаловска ВАЖНОСТА НА ЈАЗИКОТ И НА КУЛТУРАТА ВО СИСТЕМОТ НА ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА Biljana Ivanovska, Ph.D., Nina Daskalovska, Ph.D. THE IMPORTANCE OF LANGUAGE AND CULTURE IN THE HEALTH CARE DELIVERING SYSTEM	123
м-р Јане Јованов, Наташа Сарафова ВЛИЈАНИЕТО НА КРАТКИТЕ СМС ПОРАКИ ВРЗ СОВРЕМЕНИОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК Jane Jovanov, M.A., Natasa Sarafova THE INFLUENCE OF SMS MESSAGES ON CONTEMPORARY MACEDONIAN	129
д-р Билјана Ивановска, д-р Валентина Илиева МЕДИЦИНСКА ТЕРМИНОЛОГИЈА – ВОВЕД, ОСНОВИ И ОПШТО ЗА ЈАЗИКОТ ВО МЕДИЦИНАТА Biljana Ivanovska, Ph.D., Valentina Ilieva, Ph.D. MEDICAL TERMINOLOGY – INTRODUCTION, FUNDAMENTALS AND LANGUAGE OF MEDICINE IN GENERAL	137
д-р Јагода Стрезовска, д-р Билјана Ивановска ОСВРТ ВРЗ ЈАЗИЧНОТО ВЛИЈАНИЕ ВО ГЕРМАНСКИОТ И МАКЕДОНСКИОТ СОВРЕМЕН ЈАЗИК Jagoda Strezovska, Ph.D., Biljana Ivanovska, Ph.D. OVERVIEW OF THE LINGUISTIC INFLUENCE IN MODERN GERMAN AND MACEDONIAN LANGUAGE	145
д-р Нина Даскаловска, д-р Билјана Ивановска ВИДОВИ НА НАСТАВНИ ПРОГРАМИ ПО СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ Nina Daskalovska, Ph.D., Biljana Ivanovska, Ph.D. TYPES OF LANGUAGE TEACHING SYLLABUSES	151
д-р Соња Петровска ДАЛИ НА НАШИТЕ УЧИЛИШТА ИМ СЕ ПОТРЕБНИ НАСТАВНИЦИ–ЛИДЕРИ? Sonja Petrovska, Ph.D. DO OUR SCHOOLS NEED TEACHERS – LEADERS?	159

д-р Нина Даскаловска МОДЕЛИ НА ПРОЦЕСОТ НА ЧИТАЊЕ Nina Daskalovska, Ph.D. READING MODELS	169
м-р Весна Коцева МЕТОДОТ ТАНДЕМ - АЛТЕРНАТИВЕН НАЧИН НА УЧЕЊЕ НА СТРАНСКИТЕ ЈАЗИЦИ Vesna Kocева, M.A. TANDEM METHOD ALTERNATIVE MANNER OF FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION	179
Елена Тупаревска ИДЕНТИТЕТОТ НА НАСТАВНИКОТ Elena Tuparevska TEACHER IDENTITY.....	185
м-р Марија Тодорова ИСТОРИСКИ И СОЦИЈАЛЕН АСПЕКТ НА ШПАНСКИОТ ЈАЗИК КАКО ДЕЛ ОД НАСТАВНАТА СОДРЖИНА Marija Todorova, M.A. HISTORICAL AND SOCIAL ASPECT OF SPANISH LANGUAGE IN THE TEACHING PROCESS	193
Сања Јованова СЕМЕЈСТВОТО КАКО КЛУЧЕН ФАКТОР ВО РАБОТАТА НА СОВРЕМЕНОТО УЧИЛИШТЕ Sanja Jovanova FAMULY AS A KEY FACTOR IN THE MODERN SCHOOL WORK	203
Марија Гркова НАЈЧЕСТИ ПРОБЛЕМИ ПРИ ИЗУЧУВАЊЕТО НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК КАКО СТРАНСКИ Marija Grkova THE MOST COMMON PROBLEMS IN LEARNING OF THE MACEDONIAN LANGUAGE AS A FOREIGN	211
Јадранка Тодевска МЕМОРИЈАТА CONDITIO SINE QUA NON ЗА ТОЛКУВАЧИТЕ Jadranka Todevska THE MEMORY – CONDITIO SINE QUA NON FOR THE INTERPRETERS	221

м-р Драгана Кузмановска, м-р Даринка Веселинова, Биљана Петковска РАЗГРАНИЧУВАЊЕ НА ПОИМИТЕ ПРЕВЕДУВАЊЕ И ТОЛКУВАЊЕ Dragana Kuzmanovska, M.A., Darinka Veselinova, M.A., Biljana Petkovskaj DISTINGUISH THE CONCEPTS OF TRANSLATION AND INTERPRETATION	131
м-р Даринка Веселинова ТОЛКУВАЧКИ ПРОБЛЕМИ Darinka Veselinova, M.A. PROBLEMS IN THE INTERPRETING	239
Костадин Голаков ВИДОВИ НА ПРЕВОД Kostadin Golakov TYPES OF TRANSLATION.....	247
Јована Караникиќ СТУДИИТЕ НА ЛАУРА САЛМОН КОВАРСКИ ЗА ПРЕВОД НА СОПСТВЕНИТЕ ИМИЊА И НИВНА ПРИМЕНА ВО ПРЕВОДИТЕ ОД МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНОСТ НА ИТАЛИЈАНСКИ ЈАЗИК Jovana Karanikikj THE STUDIES OF LAURA SALMON KOVARSKI ABOUT TRANSLATION OF PROPER NAMES AND THEIR APPLICATION IN THE TRANSLATIONS OF MACEDONIAN LITERATURE IN ITALIAN	255
д-р Марија Емилија Кукубајска АМЕРИКАНСКИ СТУДИИ: ИЛЕГАЛНИТЕ ДРОГИ МЕЃУ АМЕРИКАНСКАТА МЛАДИНА Marija-Emilija Kukubajska, Ph.D. AMERICAN STUDIES: ILLEGAL DRUGS AMONG YOUNG AMERICANS	265
д-р Трајче Нацев ВОДОСНАБДУВАЊЕТО И ОДВОДНИТЕ КАНАЛИ ВО ГРАДОТ БАРГАЛА Trajce Nacev Ph.D. WATER SUPPLY AND CONVEYANCE AND DELIVERY CANALS IN THE TOWN OF BARGALA.....	273

821.163.3-93.09

Оригинален научен труд
Original research paper

ГОВОРТ НА ОМРАЗАТА И НЕТОЛЕРАНЦИЈАТА ВО МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРА ЗА ДЕЦА И МЛАДИ

д-р Јованка Денкова¹
д-р Виолета Димова¹

Апстракт: Современиот начин на живеење, како и многуте општествено-политички и економски прилики во изминатите неколку децении во нашата држава, донесоа многу турбулентни времиња за младите генерации. Младите луѓе, адолесцентите, на свои плеќи го почувствуваа напливот на новото од Запад, но и згаснувањето на традицијата. Многу од нив се обидоа да се пронајдат себеси и да ја бараат смислата на своето постоење, како и одговори на многу прашања кои ги измачуваат надвор од семејството, на неизвесните крстопати на улицата и животот. Барајќи начин посилно да се експонираат себеси, во нивниот секојдневен говор се чувствува влијанието на преку зборови со погрдно значење, а тоа најде свој одраз и во литературниот збор посветен на нив.

Клучни зборови: *вулгаризми, книжевност, експресивност, нетрпеливост.*

THE SPEECH OF HATE AND INTOLERANCE IN MACEDONIAN LITERATURE FOR CHILDREN AND YOUTH

Jovanka Denkova, Ph.D.¹
Violeta Dimova, Ph.D.¹

Abstract: Modern lifestyles, as well as many socio-political and economic circumstances in the past few decades in our country have brought many turbulent times for the young generations. Young people, adolescents, on his back felt a new surge of the West, and extinction of tradition. Many have tried to find themselves and to seek the meaning of their existence, as well as answers to many questions that plague outside the family, on uncertain crossroads of street life. Looking for a way to displaying themselves stronger in their everyday speech is felt through the impact of words with pejorative meaning, which finds its reflection in literature devoted to them.

1). Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип.
Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip.

Key words: *vulgar words, literature, exspression, impatience.*

1. Вовед

При прочитот на одреден квантум дела од современата македонска литература за млади, станува евидентно дека во неа се застапени дела наменети за децата од помала возраст, но дела наменети за младите адолесценти. Ако подетално се анализира ситуацијата, ќе се забележи дека додека во првите сè е подредено на пристојното и убаво изразување, во делата наменети за младите адолесценти се забележува одреден корпус на зборови со погрдно значење, кои за жал сè почесто се среќаваат во секојдневниот говор на нашата младина. Се разбира, ова не може да се припише на присуството на зборовите со погрдно значење во литературата, туку напротив, на фактот што јазикот и литературата верно ги следат промените во општественото живеење. Согласно со тоа, сите разгледани романи во кои беа евидентирани вакви зборови, можат да се оквалификуваат како романи од реалистичен тип, во кои авторите се свртуваат кон животот на младите во современите, бурни услови на живеење. Во такви услови младите се служат со зборови кои можат да се слушнат на улицата, со жаргонизми, сленгови, погрдни зборови, пцости, клетви и сл.

2. Преглед на распространетоста на зборови со погрдно значење во некои примери од современата македонска книжевност за деца и млади

Еклатантен пример за тоа е романот *Ден потоа* од Васил Тоциновски², кој е еден од оние романи што се ориентирани кон живеењето на современиот млад човек. Во него, преку интересна опсервација на секојдневните активности на група млади се прикажани дилемите со кои се соочуваат младите во современото бурно живеење. Значајно место заземаат и секојдневните социјални и економски движења во општеството се реперкуираат и врз семејниот и емотивниот живот на младите. Авторот зафаќа актуелни настани кои ја зафатија нашата држава по осамостојувањето: приватизацијата, отпуштањата од работа, безработицата и рефлесијата на сите тие настани врз луѓето, особено семејствата. Во тешките времиња на транзицијата се случува распади на многу семејства. Многу деца и младинци останаа на улица, препуштени сами на себе. Многу од нив најдоа излез во безизлезот, но голем број и пронајдоа нови, погрешни патишта. На една таква крстосница ќе се најде и Јованче, главниот лик на романот, чија мајка со своето неморално

2). Тоциновски Васил (2001): *Ден потоа*, Детска радост, Скопје.

живеење го принудува да се оддалечи од неа. Од тие причини, во романот има мноштво зборови со погрдно значење, навреди и закани: „посерковци никакви“(11), „злобник“(16), „арамија“(22), „крадец“(23), „дркацијо“(26), „мочко низаеден“, „мочковци како тебе“, „глупчо“, „мрсулко“(36), „идиот“, „обичен клоун“(37), „лудаци“(43), „педеру стар“(51), „кучка“(84), „курва“, „курвештија“(92), „Ќе те распарчам, копиле едно“(133), „Така ќе те расчеречам, што ни сопствената мајка не ќе може да те собере и да те состави потоа“(134), „ороспија“(151), „предавник“(154), „Ветрогон од највисок ранг“(161), „Ма, ти не си само ветрогон, ти си најголем ебиветер“(161), „будалетинка“(163), „глупак“(163), „ѓубре“(165), „петле гаќересто“(171), „неранимајко“(174). Мошне фреквентни се и пцостите: „Оди по ѓаволите“, „Ти да одиш во триста мајчини“(112), „Еби се!“ (163), „Море, ебете се вие двајцата“(49), „Еби се, убавецу!“ (144), потоа клетвите: „Да ѝ се запустува семето и името“(92) итн.

Ваквите вулгарни зборови, пцости, непристојните изрази, голем број навредливи зборови, евентуално клетвите и сл, Елена Јованова-Грујовска ги нарекува „најекстремни случај на просторечието, кое е присутно во секој јазик, а е карактеристично за маргиналниот слој на општеството“.³ Всушност, се работи за колоквијализми. „Колоквијализмите се зборови што можеме да ги сретнеме во секојдневниот слободен разговор, во неофицијалниот јазик на средината, во говорот на поединци, но и во пишаниот јазик, дури и во некои строги текстови и во уметничката литература“.⁴ Иако како што може да се види и од дефиницијата, колоквијализмите можат да се сретнат и во уметничката литература, а и Љубаш укажува на нивната употреба во литературен текст од позиција на реалноста на фиктивните херои.⁵ Со други зборови, употребата на колоквијализмите во литературниот текст придонесува за засилување, т.е. зацврстување на реалистичниот код на раскажувањето.

Типичен пример за тоа е романот **Заборавениот колосек** од Глигор Поповски⁶, каде реалистичноста е засведочена особено преку говорот на ликовите, богат со многу благослови, клетви, фразеолошки изрази и навредливи зборови. Еден од тие ликови е Осман, кој најмногу се идентификува преку клишето на својот говор, со што се верификува

3). Јованова-Грујовска Елена (2002): *Валоризација на колоквијализмите во македонската јазична средина*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје, стр.19.

4). Исто, стр.14.

5). Според Јованова-Грујовска Елена (2002): *Валоризација на колоквијализмите во македонската јазична средина*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје, стр.14.

6). Поповски Глигор (2001): *Заборавениот колосек*, Детска радост, Скопје.

реалистичноста на овој лик. Неговиот идиолект, богат со многу турцизми, е типичен за ромската националност, а кога на тоа ќе се придодаде фактот дека Осман е неписмено Ромче, јасни се следните наративни секвенци: „Ќе го биде шејтанот“(32); „Види го ти курназ“(44). Многу од тие турцизми можат да се слушнат и од газда Тодор, од Неговата осаменост Миладин, па и од Макарие: „- Ќопеци! - рече човекот“(32); „- Ујт, шејтану црн!“ (50); „Сиктер...“(141).

Друго што ја обезбедува реалистичноста на раскажувањето се и мноштвото:

- клетви: „Матен Вардар да ги однесе, да даде Господ!“ (118); „...аир да не види...“(157)
- Мошне фреквентни се и пцостите и изрази (фигуративни) кои се слушаат по улиците: „Ајде, затни ја муцката!“ (25); „А утре, без трте-мрте, да се наликате овде“(53); „- А ти, бре, пезевенк, што си го поранил толку?“ (64); „Мочла!“ (67); „Кучка налицкана!“ (68); „Ама тенко предеш!“ (78); „Кај оној душевадник! Бог да чува и да брани“(85); „- Удри му ја клоцата, Мак!“ (86); „- Твои ли се парите, море будала?“ (103); „- Дошол, преспал и ме слупил!“ (112); „Ќе плати, крв ќе промоча!“ (113); „Да му се мочам јас во белиот мерцедес!“ (124); „Параспур!“ (124); „Уличар!“ (126); „-Мавни ми се од пред очи, бре суртук!“ (130); „Мајчичето ваше арамиско!“ (141); „Ги наполнија гаките јунаците! Одмаглија!“ (141); „Слушајте вие, натрапници, големомешковци, мрсулковци!“ (141); „Безобразник!“ (155); „-Ујт, црвојадино!“ (156); „Поганштијо!“ (156); „Вошка!“ (156) ...

И во романот *Белото Циганче* од Видое Подгорец⁷ е присутен говорот на нетолеранцијата и омразата. Тој најпрвин доаѓа до израз во разговорот на старата Хенза со Баба Мулон, при што нејзината омраза кон детето Таруно добива чудовишни размери: „Ајде, додека е уште мал – избркај го! Попусто ни го јаде лебот...Ако не го избркаш, јас, со мои раце ќе го отрујам, ќе го ослепам...Со врела вода ќе му ги попарам...“ (14-15). Посебно внимание во овој роман заслужува односот на селаните (возрасни и деца) кон Циганите како кон народ кој нема свој дом, свое родно огниште, луѓе кои питаат по селата или се занимаваат со разни криминални дејанија. Притоа, во обраќањето кон Циганите и за нивна квалификација, селаните користат многу зборови (аугментативи и пејоративи) со погрдно значење: „Гупчишта“, „Гупчиња“, „Веќе се накучиле под врбине“, „Ќе ни ја поцрнат водата“ (26); „Ајде Гупци, собирајте си ги парталите и – магла! Да ве нема оттука! (27); „...крадци...“(60), „Овој парталко сака да се тепа“ (61), „Циганите – луѓе!? Циганите се само Цигани и ништо

7). Подгорец Видое (2001): *Белото Циганче*, Култура, Скопје.

друго“ (62), „Циго“ (168), „Душкало“ (169), „Молкни, мршо!“ (181), „Тиквари“, „Шакали“ (184), „Ти си полжав, Циго, а не слободен човек!“ (209), „Скитници“ (234), „Разбојници со пиштоли и крадачи на јаболка и грозје“ (251), „без’рбетник“ (278), „Ѓупска работа“ (298), „машкудани... ортомари“ (317), „апаши...котекчи“ (319), „Мрсник ниеден“ (349), „Мрсни чергари! Ако ве сретнеме уште еднаш, ќе ве испотепаме како кучиња!... Вошливи ѓупски гадови!“ (348), „локач ниеден“ (383).

Во романот *Големи и мали* од Бошко Смаќоски⁸ верно и сликовито се прикажани кавгите меѓу возрасните во неделите. Тогаш како сета нетрпеливост да доаѓа до израз и на показ излегуваат сите маани, недостатоци и неморални појави на жителите од улицата „Караорманска“. Таа улица, всушност, е и „главен лик во романот, лик од кој се одгласуваат и добрините и лошотилаците на една препознатлива градска периферија“.⁹ Таму живеат возрасни луѓе „коишто се заболени од малограѓанска злоба, инфантилна ароганција, примитивна нетрпеливост, општествена деструкција и морални престапи“¹⁰ и како такви се пројавуваат и низ секојдневните вербални пресметки: „куче валандовско“ (175), „куче касапско и некултурно“ (177), „Простаци!“, „Ти не си за во затвор, туку за во пекол!“ (203), „Чукнат“ (204), „Бескуќнику“ (207), „Удри го по уста и затвори му ја!“ (208), „Букова глава“ (209), „Ти си идиот“ (213), „прчле“ (227), „селски говедар“ (229), „Пуштете го, пуштете го да му ги скршам забите“ (241); мноштво клетви: „проклета“, „проклето“, „пусти“, (234), итн.

Во романот *Инакво лице* од Васе Манчев¹¹ се среќава погрден израз мотивиран од вродениот нагрден изглед на лицето на главниот јунак: „Ќе те убијам, куче краставо! Неблагодарно копице, семе на ѓаволот, со лице на злото!“ (59). Во овој роман омразата на луѓето е мотивирана од нагрденото од природата лице на главниот јунак, што укажува дека луѓето скоро секогаш имаат предрасуди кон она што е поинакво.

Близок до овој роман е расказот *Навреда* од Јован Стрезовски¹² (збирката раскази „Прва љубов“), каде се среќаваме со навредлив збор упатен заради телесен недостаток: „Зарем си се врзал со таа куцка...?“ (86), а подоцна, во расказот „Кучешко проклетство“ се среќава атрибутот „Кучеубицеу“ (98).

8). Смаќоски Бошко (2001): *Големи и мали*, Култура, Скопје.

9). Друговац Миодраг (1996): *Македонската книжевност за деца и младина*, Детска радост, Скопје, стр. 355.

10). Исто, стр. 355.

11). Манчев Васе (1988): *Инакво лице*, Детска радост, Скопје.

12). Стрезовски Јован (1992): *Прва љубов*, Детска радост, Скопје.

Во романот *Скалила* од Ката Мисиркова Руменова¹³ се дава слика на растењето и созревањето на детето. Насловот на романот асоцира на тоа растење, кога неосетно се совладуваат скалилата на животот, едно по едно, тешко, но упорно, а секој ден носи нови сознанија. Главниот лик, момчето Боро е оставен сам да ги совладува сите дилеми кои го мачат. Боро е „единец на ситуирани и амбициозни родители; мајка му е педијатар во клиниката за детски болести, а татко му е директор на едно увозно-извозно претпријатие“.¹⁴ Родителите на Боро постојано се отсутни, мајката „си мести дежурства и постојано е на фризер или шивач“, а таткото е „неуморен“ патник за Алжир, Сингапур, Кина“.¹⁵ Оставен сам на себе, и на грижата на домашната помошничка, Боро се свртува кон улицата, каде ќе зацврсне, ќе запознае различни типови, луѓе и карактери, ситни криминалци, но и добриот збор на уметникот Апостол, а се разбира, ќе ги почувствува и првите љубовни трептежи. Оттука, Боро се среќава со различен вокабулар, меѓу кои ги издвојуваме оние со погрдно и навредливо значење: „Плашливец!“; „Глушец!“; „Ти си стаорец, Боро. Отровен глодар“ (12), „Неранимајковци! Бездомници! Имате ли вие мајки? Ќе ве приберат ли еднаш по становите?“ (13), „Битанго!“ (26), „Фалбенко!“ (39), „дечишта...неранимајковци...арамии“ (43), „Море ќе ги столчиме! Еднаш засекогаш!“ (63), „А вие, мрсулковци, марш да ве нема!“ (72), „лажго“ (96), „мисирка“ (100), „примитивец“ (106), „циркуски клоун“ (107), „Вие сте некоја беда од човек“ (108), итн.

Во романот *Куќичката со бела шамија* од Михо Атанасовски¹⁶ „дејството се одвива во околните места на Скопје за време на окупацијата на Македонија... Станува збор за еден вид роман-огледало на состојбите и големите херојства на малите херои. Во тоа огледало се одразени борбените и други акции, но исто така и внатрешната драма на јунаците. И, не е тоа само роман за преживеалиците на браќата Мите, Столе и Владе, наречени *угурсузи* од тетка им кај која се засолнети по заминувањето на нивните родители во партизани, наречени и *чкџбари* од селските деца“.¹⁷ Тоа е роман во кој во времетраење на две зими децата израснуваат во сериозни млади луѓе на кои им се доверуваат и сериозни партизански акции. Притоа, тие доаѓаат во судир и со окупаторите, но и со домашните предавници.

13). Мисиркова Руменова Ката (1987): *Скалила*, Детска радост, Скопје.

14). Китанов Блаже (2007): *Литература за деца*, Педагошки факултет „Гоце Делчев“, Штип, стр.11.

15). Исто, стр.11.

16). Атанасовски Михо (1987): *Куќичката со бела шамија*, Детска радост, Скопје.

17). Китанов Блаже, Марјановиќ Воја (2007): *Литература за деца и млади*, кн.2, Педагошки факултет „Гоце Делчев“, Штип, стр. 382.

Оттука, не нè зачудуваат и вакви изрази: „шумкари“(72), „Ти да молчиш, мрсулко еден!“(107), „Пукај, стрелај, ако не ти се истават од патот тие гадни војничешта!“(115), „Вртикапа!“(116), „арамии“(139), „дуртан еден“ (тур.подбуцнувач, 123).

Романот *Летувалците од Славино* од Александар Поповски¹⁸ е ведрa и современо напишана проза за преживеалиците на една група млади на летувањето, најпрвин во Славино (на Преспанското Езеро), а потоа и на Јадранското приморје. Во една таква шаренолика група на деца, нормално е што ќе се сретнат разни карактери кои честопати и ќе се конфронтираат. Во нивните меѓусебни караници се среќаваат вакви изрази и зборови со погрдно значење или потсмев: „бесрамник“(32), „мрсулко еден“(33), „мангуп еден“(37), „Надуени кокошки!..., Губре!... Магаре!“(38), „Ајде, плачко што си се уплашил како зајак!“(94), „Ах, превртливки!... Види го безобразников!... Како можете нешто да ѝ верувате на оваа изветреанава!“(160), „Види го ти разгаштено петле!“, „Злобнице“(163), итн.

Во романот *Кула од копнежи* од Рајко Јовчески¹⁹ главниот лик ... од родното Катинo заминува на школување во големиот град (Битола) и таму се среќава со деца кои живеат во поинаква средина. Заинтригирани од неговата едноставна облека, тие градски деца уште од првиот ден му се потсмеваат на изгледот и облеката: „Господа, ни пристигна грофот Парталко!“ (16), „Величество, грофе, зар нема да ни се придружите нам на обичните смртници!“ (19), „Добра ноќ, грофе Парталко и сонувајте лесни соништа!“ (20), „Променил се рак, в таа кожа пак!“ (32). Ривалството меѓу учениците е обележано со вакви изрази, а со оглед на фактот дека учениците се од различни краишта на Македонија, не се невообичаени и дијалектизмите од типот: „Ќе ми ги наведениш мрсулите, тоа се плашам, мори церевулко, мори како комарец развијотино!“ „А, ти, ако си маж, што не скокнеш, мори глисто пантличаро!“ (90), „Ба ми не, ќе се врлиш, капајцо низаедна!... Сега ќе видиш, мори лигајцо од поужав!“ (89). Од друга страна, кон девојките кои преферираат повозасни момчиња од своите врсници тие се обраќаат со следниве зборови и изрази: „зелени гуштерички“(99), „бабички“(61), „Ај, стопането, како мачка е, а сака љубов да води!... Мрсуло не ѝ го врла на неа...“(113), „Улав си жими мајка, таа не вреди ни за еден твој опул! Глупачка!“ (140).

Во расказот *Пусти желби* од Борис Бојациски (збирката „Чекори што не можеа да запрат“)²⁰ навредливите зборови имаат социјален

18). Поповски Александар (1985): *Летувалците од Славино*, Наша книга, Скопје.

19). Јовчески Рајко (1993): *Кула од копнежи*, Детска радост, Скопје.

20). Бојациски Борис (1967): *Чекори што не можеа да запрат* (Пусты желбы), Детска радост, Скопје.

контекст: „Слугинче“(23), „Келеш ниieden“, „партал ниieden“(28).

Во романот *Свездена порта* од Стево Симски²¹ се следи растењето на два брата, од кои помалиот во чекор го следи постариот, настојувајќи да ги дознае „тајните“ на возрастните. Тоа раѓа нетрпеливост кај постариот брат, па оттука не нè изненадуваат ваквите изрази: „Не те тепаам, иако си досаден како пролив!(47), „Копиле низаедно“(74), „Што ќе правам со копилјацине? Досадни се....Кога нарасна толку за една вечер, море мочко? ... Ако уште еднаш ме наречеш мочко, скршен динар нема веќе да ти дадам!“ (75), „Види каков си сега, запнуваш како вол на сено“(84), „Сè што ќе посакаш, само мукла“(88).

3. Заклучок

Значи, една од најважните особини на овој тип лексика е „експресијата во која се соединети емоционалноста, впечатливоста и субјективниот суд на говорителот. Притоа, се споменуваат три типа експресија: 1. Обична, проста експресија, 2. Позитивна експресија и 3. Негативна експресија“.²² Од наведените, нас најмногу нè интересира последната, негативната експресија, која најчесто се користи при именувањето на лицата воопшто и на нивните особини, изгледот, карактерот и недостатоци, за осуда на некој начин на однесување или негативна човечка особина, потоа за изразување на потценувачки однос кон разни социјални, етнички или возрастни групи, закана по делови од телото или егзистенцијата воопшто, за потсмешлив однос кон односи меѓу половите, потценувачки однос кон облеката/обувките/куќата, и сл.

Доколку се направи анализа и поделба на погрдните зборови и изрази по зборовни групи, може да се каже дека најбројни се именките и тоа оние кои се добиени од други именки, а по ние се оние добиени од придавки, па на крај се и именките добиени од глаголи. Слободно може да се каже дека бидејќи со нив се изразува чувствен однос се работи за аугментативно-пејоративни именки. Најфреквентни суфикси кои се среќаваат кај издвоените именски зборови се: **-иште/ишта** (дечишта, Ѓупчишта, војничкишта); **-тија** (курвештија); **-ичка/ички** (зелени гуштерички, бабички); **-ко/ка** (парталко, мочко, фалбенко, мрсулко, плачко, куцка); **-чо/че** (глупчо, пеленаче, слугинче); **-уш** (лигуш); **-инка** (будалетинка); **-ле/ла/ло** (мочла, петле, прле, прчле); **-ач** (локач); **-иња** (Ѓупчиња); **-цо** (лигајцо, капајцо).

Во некои случаи со деминутивно-хипокористичните суфикси

21). Симски Стево (1993): *Свездена порта*, Детска радост, Скопје.

22). Јованова-Грујовска Елена (2002): *Валоризација на колоквијализмите во македонската јазична средина*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје, стр.83

може да се изразува и потценувачки или подбивен однос: *прле, петле гаќересто, слугинче, Ѓупчиња* и др. Меѓутоа, пејоративното значење не мора секогаш да произлегува од суфиксот, туку може да произлегува и од основниот збор: *неранимајко, душкало, мрсник, битанго* и др. Впрочем, скоро кај сите примери, пејоративното значење е во основниот збор, затоа што се работи за навредливи зборови, зборови со погрдно значење, вулгарни зборови, пцости и сл. Понекогаш навредливото или подбивното значење се постигнува со поистоветување на човековите особини или начин на однесување со употреба на имиња на животни или растенија: *змија отровница, вошко, лигајцо од поужав, глисто пантличаро, петле гаќересто, прле, кучка, шакали, зелени гуштерички, сверови, надуени кокошки, мисирка, стаорец, глодар, глушец, букова глава, тиквари, магаре едно, волци, црвојадино, кучкин сине, куче касапско и некултурно, куче шумкарско, куче краставо, мајмун сурат, магаре; Ајде плачко, си се уплашил како зајак; Ти си теле; Види каков си сега, запнуваш како вол на сено* и сл.

На крај, може да резимираме дека навистина е голем фондот на погрдните зборови во литературните дела наменети за деца и млади. Тие навистина се одраз на општественото живеење, на промените во општеството, но колку и да придонесуваат за експресивноста во уметничката литература, сепак истовремено се и одраз на сè поголема нетрпеливост, нетолеранција и омраза меѓу младите.

Библиографија

- Атанасовски М. (1987): Куќичката со бела шамија, Детска радост, Скопје.
Бојаџиски Б. (1967): Чекори што не можеа да запрат (Пусти желби), Детска радост, Скопје.
Друговац М. (1996): Македонската книжевност за деца и младина, Детска радост, Скопје.
Јованова-Грујовска Е. (2002): Валоризација на колоквијализмите во македонската јазична средина, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје
Јовчески Р. (1993): Кула од копнежи, Детска радост, Скопје.
Китанов Б. (2007): Литература за деца, Педагошки факултет „Гоце Делчев“, Штип.
Китанов Б., Марјановиќ В. (2007): Литература за деца и млади, кн.2, Педагошки факултет Гоце Делчев“, Штип.
Манчев В. (1988): Инакво лице, Детска радост, Скопје.
Мисиркова Руменова К. (1987): Скалила, Детска радост, Скопје.
Подгорец В. (2001): Белото Циганче, Култура, Скопје.
Поповски А. (1985): Летувалците од Славино, Наша книга, Скопје.

- Поповски Г. (2001): Заборавениот колосек, Детска радост, Скопје.
Симски С. (1993): Свездена порта, Детска радост, Скопје.
Смаќоски Б. (2001): Големи и мали, Култура, Скопје.
Стрезовски Ј. (1992): Прва љубов, Детска радост, Скопје.
Тоциновски В. (2001): Ден потоа, Детска радост, Скопје.